



مؤسسه آموزش عالی علوم انسانی

پایان‌نامه کارشناسی ارشد

«رشته تبلیغ و ارتباطات»

عنوان:

شیوه‌های ارتباطی امیرالمؤمنین علیه السلام

در دوران حاکمیت

استاد راهنما:

حجة الاسلام والمسلمین آقای دکتر آقایی زید محمد العالی

استاد مشاور:

حجة الاسلام والمسلمین آقای دکتر حسامی زید محمد العالی

نگارش:

علامه ضاحد دزاده

سال: اردیبهشت ۱۳۹۱

چکیده

پایان نامه حاضر در مورد شیوه های ارتباطاتی امیرالمومنین(ع) در دوران حاکمیت می باشد. ارتباطات انسانی ضرورتی اجتناب ناپذیر است، که در فرهنگها و ملیتهای مختلف بر طبق مبانی و اصولی تحقق پیدا می کنند. در سیره ارتباطاتی امام علی(ع)، به عنوان رهبر و حاکم جامعه اسلامی، و به عنوان الگو و سرمشقی برای حکومتهای اسلامی، گونه های متنوع ارتباطات با مبانی خاصی یافت می شود. مجموع یافته های پژوهش در ۶ بخش تنظیم شده، که هر بخش شامل ۲ تا ۳ فصل می باشد. پس از بیان اطلاعاتی از ارتباطات انسانی و شیوه شناسی آن، به عناصر بنیادین در ارتباطات انسانی پرداخته، و مهارتها و مدل هایی نیز مطرح کردیم. بیان شیوه های ارتباطاتی امیرالمومنین(ع)، مستلزم شناخت مختصری از زندگانی امام و بسترهای اجتماعی عصر ایشان بود که پس از بیان این مهم، گونه های متنوع ارتباطاتی حضرت در دوران ۵ساله حاکمیت استخراج شده و معرفی نمودیم، مانند: خطابه، مرسولات و نامه، وصایا و سفارشات، استدلالهای عقلی، کلمات کوتاه، موعظه، مناظره، پرسش و پاسخ، و ارتباطات غیرکلامی. نکته قابل توجه اینکه، ممکن است در ارتباطات حضرت چه میان فردی و چه گروهی، از چند گونه ارتباطی استفاده شده باشد. پس از بیان گونه های ارتباطی حضرت، ارتباطات ایشان در دوره حاکمیت را به کلامی و غیرکلامی تقسیم کرده، و در ارتباطات کلامی با توجه به میان فردی یا گروهی بودن آن، در مورد گروههای مختلف با ذکر نمونه، به بحث پرداختیم. در ارتباطات غیرکلامی نیز، با توجه به تقسیم بندی های متداول علم ارتباطات، از خصوصیات فیزیکی، تصویرسازی، عوامل محیطی، حرکات و مجاورت و پیرازبان، در ارتباطات امام علی(ع) در این دوران پرداختیم. در نهایت، نوشتار را با مبانی ارتباطاتی ایشان که توحیدمحوری، اخلاق انسانی و اسلامی، سیره و منش پیامبر(ص) و عدالت محوری باشد، به پایان بردیم.

واژگان کلیدی:

ارتباط تبلیغ ارتباطات انسانی ارتباط میان فردی ارتباط گروهی ارتباط کلامی
ارتباط غیرکلامی

۱	مقدمه
۴	بیان مسئله
۶	سوالات تحقیق
۶	۱- سوال اصلی:
۶	۲- سوال های فرعی:
۷	پیشینه تحقیق
۸	ضرورت تحقیق
۹	روش تحقیق
بخش اول: کلیات و مفاهیم	
۱۱	فصل اول
۱۱	مفهوم ارتباط و رابطه آن با تبلیغ و مفاهیم مترادف
۱۱	ارتباط
۱۴	تبلیغ
۱۷	مفاهیم مترادف با تبلیغ
۱۸	۱- پروپاگاندا
۱۹	۲- آموزش
۱۹	۳- تبلیغ دینی
۲۰	رابطه بین تبلیغ و ارتباط
۲۲	فصل دوم
۲۲	شیوه شناسی ارتباطات انسانی
۲۳	ارتباطات درون فردی
۲۴	ارتباطات میان فردی
۲۵	الف: ارتباطات کلامی
۲۷	ب: ارتباطات غیر کلامی

۲۸ کارکردهای ارتباطات غیر کلامی
۲۸ ۱- نقش چاپگرینی
۲۸ ۲- نقش مکمل
۲۸ ۳- نقش تاکید
۲۸ ۴- نقش هیجانی
۲۸ ۵- نقش کمکی
۲۹ ۶- نقش تاووم ارتباطات با بلخورد
۳۰ اجزای ارتباطات غیر کلامی
۳۰ الف- تماس جسمی
۳۰ ب- حرکات
۳۰ ج- مجاورت
۳۱ د- خصوصیات فیزیکی
۳۲ ه- عوامل محیطی
۳۲ و- ابزاربان
۳۳ ارتباطات گروهی
۳۳ ارتباطات جمعی

بخش دوم: ارتباط از منظر علم ارتباطات

۳۵
۳۶ فصل اول
۳۶ نگاهی به تاریخچه تحول ارتباطات انسانی و نقش ارتباط
۳۶ الف: ادوار تحول ارتباطات
۳۸ ب: نقش ارتباط
۳۹ کار ویژه‌های ارتباط
۳۹ اطلاعات:
۳۹ اجتماعی کردن:
۳۹ انگیزش:
۴۰ گفتگو:
۴۰ آموزش و پرورش:
۴۰ پیشرفت فرهنگی:
۴۰ تفریحات:
۴۰ انسجام دهی:
۴۱ فصل دوم
۴۱ عناصر بنیادین در ارتباطات انسانی

..... ۴۱	الف: فرستنده (منبع)
..... ۴۲	ب: گیرنده (مقصد)
..... ۴۵	ج: پیام
..... ۴۶	ویژگی های پیام
..... ۴۶	۱. روشن بودن پیام
..... ۴۶	۲. قابلیت فهم و درک پیام برای مخاطب
..... ۴۷	۳. مطابقت داشتن پیام با نیاز مخاطب و محیط ارتباطی
..... ۴۸	۴. ویژگی های شکلی و مستند بودن پیام
..... ۴۹	د: کانال ارتباطات
..... ۵۰	انواع کانال
..... ۵۱	هـ: اختلال (پارازیت)
..... ۵۴	فصل سوم
..... ۵۴	بیان مهارت ها و برخی مدل های ارتباطات
..... ۵۴	الف: مهارت های ارتباطات
..... ۵۵	۱. سوال کردن
..... ۵۵	۲. گوش دادن
..... ۵۶	۳. سخن گفتن
..... ۵۷	ب: برخی مدل های ارتباطات
..... ۵۸	الف: مدل گونه ارسطو
..... ۵۸	ب: مدل شانون و ویور (۱۹۴۹)
..... ۶۰	ج: مدل لاسول (۱۹۴۸)

بخش سوم: مروری بر زندگی امیرالمؤمنین علیه السلام و بسترهای اجتماعی عصر ایشان

..... ۶۴	فصل اول
..... ۶۴	مختصری از زندگی امیرالمؤمنین <small>علیه السلام</small>
..... ۶۴	الف: دوران کودکی و نوجوانی
..... ۶۶	ب: علی (ع) در دوران رسالت پیامبر (ص)
..... ۶۹	ج: علی (ع) پس از رحلت پیامبر (ص)
..... ۷۱	فصل دوم
..... ۷۱	مروری بر جریانات و بسترهای اجتماعی در دوران حاکمیت

۷۱	الف: تجاهل جامعه نسبت به حق
۷۲	ب: برگشت به سنت های جاهلیت
۷۴	ج: روی آوردن یکپارچه جامعه به حکومت علوی
۷۵	د: جامعه ای که اهل بیت پیامبرش را آزرده بود
۷۷	ه: جامعه ای با فساد مالی و کارگزارانی اشرافی
۷۹	و: جامعه ای دور مانده از اسلام اصیل
۸۰	خلاصه
۸۲	شروع جامعه ای عدالت محور
۸۴	نکته: سیمای نهج البلاغه
بخش چهارم: گونه شناسی ارتباطاتی امام علی علیه السلام	
۸۷	گونه اول: خطابه
۸۸	تعریف خطابه:
۸۹	خطابه قبل از اسلام
۹۱	خطابه بعد از اسلام
۹۳	فایده خطابه
۹۴	موضوع خطابه
۹۵	اجزای خطابه
۹۶	اقسام خطابه
۹۶	الف) خطابه مشورتی و مشاوره ای
۹۶	ب) خطابه مفاخره ای
۹۷	ج) خطابه مشاجرهای
۹۷	نکته: واکاوی خطابه های امام علی (ع) در دوران حاکمیت
۹۹	برخی خصوصیات و ویژگی های خطابه های امام علی علیه السلام
۹۹	۱- فصاحت و بلاغت:
۱۰۲	۲- موزون و آهنگین بودن کلمات و عبارات
۱۰۳	۳- حسن شروع
۱۰۵	۴- توجه به ایجاز کلام و مقتضای حال مخاطب
۱۰۷	۵- استفاده از آیات، تمثیل، استعاره، کنایه، تشبیه، و شعر
۱۱۰	گونه دوم: مرسولات و نامه ها

۱۱۳ برخی ویژگی‌های نامه‌های امام علی علیه السلام

۱۱۳ ۱- ساده نویسی و استعمال جملات کوتاه و در عین حال استوار و دلنشین

۱۱۴ ۲- ایجاز و اطناب با توجه به مقتضای حال، و موضوع نامه

۱۱۵ ۳- توجه به مسائل اخلاقی و حقوق انسانی در اغلب نامه‌ها:

۱۱۶ ۴- استفاده از شواهد و امثال و حکم در نامه‌ها:

۱۱۷ ۵- بکارگیری قابل توجه آیات کریمه قرآن در نامه‌ها:

۱۱۸ ۶- بیان حقایق بدون اغماض و تسامح:

۱۱۹ **گونه سوم: وصایا و سفارشات:**

۱۲۰ **گونه چهارم: حکمت و استدلال‌های عقلی:**

۱۲۱ **گونه پنجم: کلمات کوتاه و حکیمانه**

۱۲۳ **گونه ششم: موعظه**

۱۲۴ **گونه هفتم: جدال احسن و مناظره**

۱۲۶ **گونه هشتم: پرسش و پاسخ**

۱۳۰ **گونه نهم: ارتباطات غیر کلامی**

بخش پنجم: شیوه‌های ارتباطاتی امام علی علیه السلام

۱۳۰ فصل اول

۱۳۳ ارتباطات کلامی امیرالمومنین (ع)

۱۳۳ مقدمه

۱۳۳ الف: میان فردی (چهره به چهره)

۱۳۵ ۱. فرزندان

۱۳۵ الف: خطابه امام به فرزندش محمد حنفیه

۱۳۶ ب: نامه و سفارش امام علیه السلام به فرزندش امام حسن مجتبی علیه السلام

۱۳۷ ج: وصیت به امام حسن علیه السلام و امام حسین علیه السلام

۱۳۸ د: موعظه کردن فرزندان

۱۳۹ ۱. توجه به حق الناس و برتری نداشتن فرزندان حاکم نسبت به دیگران

۱۳۹ ۲. شیوه‌های جذب و نگهداری دوست

۱۴۰ ۳. موعظه‌ای دیگر به امام حسن علیه السلام

۱۴۰ هـ: برقراری ارتباط از طریق پرسش و پاسخ با فرزندان

۱۴۰ نکته

۱۴۱ نکته

۲. یاران و هم‌کیشان ۱۴۲
- الف: خطابه امام به همام بن شریح از یاران پرهیزکار ۱۴۲
- ب: نامه امام به حارث همدانی از یاران مخلص ۱۴۳
- ج: پرسش و پاسخ امام علیه السلام با ذُعلب یمانی ۱۴۴
- د: موعظه امام به برخی یاران ۱۴۴
۱. موعظه امام به قنبر، در عدم پاسخ‌گویی به دشنام دهنده ۱۴۵
۲. موعظه حضرت به عدی بن حاتم ۱۴۵
۳. کارگزاران و فرماندهان ۱۴۶
- الف: خطابه امام به ابن عباس در مأموریتی از جانب ایشان: ۱۴۶
- ب: نامه امام به مالک اشتر نخعی (پس از منصوب شدن به عنوان فرماندار مصر) ۱۴۷
۴. مخالفان ۱۴۸
- الف: خطابه امام به برج بن مسهر طایی از مشهورین خوارج ۱۵۰
- ب: خطابه امام به طلحه و زبیر ۱۵۰
- ج: مناظره امام با ابن کواء (از سران خوارج) ۱۵۱
- د: مجادله و مناظره امام با معاویه: ۱۵۲
- هـ: نامه امام به معاویه ۱۵۲
- ب: جمعی و گروهی** ۱۵۳
۱. مجموعه کارگزاران و فرماندهان ۱۵۴
- الف: نامه امام به کارگزاران بیت‌المال ۱۵۴
- ب: نامه امام به تمامی فرماندهان سپاه ۱۵۴
۲. منحرفان و جریان‌های فتنه ۱۵۵
- نکته ۱۵۵
۳. عموم مردم جامعه ۱۵۷
- الف) از خطبه‌های عمومی و زیبای امام علیه السلام ۱۵۸
- ب) موعظه‌های عمومی امام علیه السلام با مردم ۱۵۸
- فصل دوم** ۱۵۹
- ارتباطات غیر کلامی** ۱۵۹
- مقدمه** ۱۵۹
- الف: خصوصیات فیزیکی امام علیه السلام** ۱۶۰
- ۱ - پوشش و لباس امیرالمؤمنین علیه السلام ۱۶۰
- نکته ۱ ۱۶۱

۱۶۲ نکته ۲
۱۶۲ ۲- نظافت و آراستگی
۱۶۳ نکته
۱۶۳ ۳- جذابیت‌های ظاهری امام <small>علیه السلام</small>
۱۶۴ الف: اندام و شمائل حضرت
۱۶۵ ب: تواضع و فروتنی
۱۶۶ ج: عطر زدن و انگشتری به دست کردن حضرت
۱۶۷ ب: تصویرسازی امام
۱۶۷ ۱- تصویرسازی عذاب الهی
۱۶۸ ۲- تصویر بی‌ارزشی دنیا
۱۶۸ ۳- به تصویر کشیدن یتیم‌نوازی
۱۶۹ ۴- تصویرسازی فاصله حق و باطل
۱۶۹ ج: عوامل محیطی در ارتباطات امام
۱۷۰ ۱- خاموش کردن چراغ بیت‌المال
۱۷۰ ۲- جمع کردن مردم در محیط مسجد و موعظه نمودن
۱۷۰ ۳- اشاره به مزبله و موعظه یاران
۱۷۰ د: حرکات و مجاورت
۱۷۲ ه: پیرایه زبان
۱۷۳ ۱- جذابیت‌های کلامی
۱۷۳ نکته
۱۷۴ فصاحت و بلاغت و زیباییهای کلام امام
۱۷۵ ۲- مکمل‌های مختلف الفاظ
۱۷۵ الف: عاطفی و احساسی
۱۷۶ ب: ترغیبی و تشویقی
۱۷۷ ج: هیجانی و پرشور
۱۷۷ د: تند و انفجاری
۱۷۸ ه: سؤالی و برانگیزی
۱۷۹ ز: هشدار
۱۸۰ ح: شیکوهای:
۱۸۰ ۳. آواها و آهنگ کلمات امام <small>علیه السلام</small>

بخش ششم: مبانی ارتباطاتی امیرالمؤمنین علیه السلام

الف: توحید محوری ۱۸۵

نکته ۱۸۶

ب: اخلاق انسانی و اسلامی ۱۸۷

ج: سیره و منش پیامبر ﷺ ۱۹۰

د: عدالت محوری ۱۹۳

نتیجه گیری: ۱۹۶

منابع فارسی: ۱۹۹

منابع عربی: ۲۰۷

منابع انگلیسی ۲۰۸